

Koppia asiakkaasta

Yhdistyksissä toteutettavassa kuntouttavassa työtoiminnassa työtehtäviä tehdään oikeassa työympäristössä. Kuntouttavan työtoiminnan ohella voi saada työhönvalmennusta ja sosiaaliohjausta omien tavoitteidensa mukaisesti. Mahdolliset ongelmat ratkotaan yhteistoimin nopeasti.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämishanke Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjät:

PARTY – Parempaa työ- ja toimintakykyä, valtakunnallinen hanke, Rauman, Salon, Someron ja Turun kaupungit, Euran ja Eurajoen kunnat, Rauman TaitoKunto Oy, Työterveyslaitos ja Vates-säätiö (ESR 1.4.2015–31.3.2018). Malli on arvioitu osana Sosiaalisen osallisuuden edistämishanke Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä.

Kehittäjän yhteyshenkilö: Marianne Kivelä, Minna Rautalin, [jatkossa] Saila Hohtari, Rauman kaupunki, saila.hohtari@rauma.fi

Mallin kuvaus

Moniammatillisuus työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa ja tuessa

Yhteistoiminnallisessa, työllistymistä edistävässä mallissa palvelut kootaan asiakkaan ympärille tarpeenmukaista verkostoa hyödyntäen. Työttömyysjakson pitkittyessä moniammatillinen tiimi ottaa asiakkaasta kokonaisvaltaisesti koppia ja laatii yhdessä asiakkaan kanssa työ- ja toimintakyvyn arvioin. Työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa pyritään osallistamaan asiakasta. Näin asiakas saa tukea heti kun työttömyys uhkaa pitkittyä. Arviointiprosessi voi kestää noin kolme kuukautta, mutta tuki jatkuu tarvittaessa pidempäänkin. Perusterveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon omalääkäri, terveydenhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja ja fysioterapeutti ovat systemaattisesti

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

mukana koko arviointiprosessin ajan. Ammatillista tukea saa myös moniammatilliselta TYP-tiimiltä.

Monipuolisemmat lausunnot työ- ja toimintakyvystä

Moniammatillinen tiimi tekee yhteistyönä lausuntoja esimerkiksi työvoimahallinnolle ja Kelalle. Moniammatillisen tiimin hyödyt näkyvät ammatillisen kuntoutuksen arviointijaksolla. Ammatilliseen kuntoutukseen on yhdistetty lääkinnällinen kuntoutus, jolloin arviointi on tehokasta ja vaikuttavaa. Työ- ja toimintakykylausunnot ovat laaja-alaisen yhteistyön ja asiakkaan osallistamisen ansiosta aiempaa monipuolisempia. Samalla on muodostunut yhteneväisempi toimintamalli arviointien tekoon.

Ryhmätoiminta ja vertaisuus

Asiakas vaikuttaa työkyky- ja kuntoutumissuunnitelmansa sisältöön ja suunnitelman toteutuksessa ja aikataulutuksessa huomioidaan hänen voimavaransa. Paikallisia tukiverkostoja tunnistetaan ja hyödynnetään asiakkaan tueksi. Kokemusasiantuntija vahvistaa luottamusta ja rohkaisee tuomaan esille itselle tärkeitä asioita ja toiveita. Voimavaralähtöinen ja osallistava työote edellyttää ammattilaisten ajattelun ja asiantuntijavallan kulttuurimuutosta. Lähestymistapaa ei voi toteuttaa teknisesti, vaan on opeteltava ajattelemaan toisin. Uuden lähestymistavan myötä luottamus vahvistuu. Tarvitaan kuitenkin riittävästi aikaa selvittelytyölle ja asiakasyhteistyölle.

Työkyvyn arviointia tehdään myös ryhmissä, joissa sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot tulevat esiin. Vertaisten tuki antaa rohkeutta. Ryhmissä tunnistetaan omia vahvuuksia ja löydetään mielekästä tekemistä, harjoitellaan itseilmaisua teatterin keinoin ja lähdetään liikkeelle. Ryhmä voi käydä tutustumassa esimerkiksi oppilaitoksissa, työpaikoilla, museoissa, luontokohteissa ja kokeilla eri liikuntalajeja. Työtoiminnassa työllistymistä tukevat vahvuudet tulevat näkyviksi, mikä auttaa työllistymispolun löytämisessä. Olennaista on työ- ja toimintakyvyn toiminnallinen arviointi sekä sosiaalisen, ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen näkemysten yhdistäminen.

Yhteistoiminnallinen työtap

Toimintatavan muutoksen tueksi ammattilaisille, kuten kuntoutusasiantuntijoille ja terveydenhuollolle, järjestettiin koulutuksia. Lähestymistavassa opitaan toisilta ja arvostetaan toisten osaamista, jolloin laaja-alainen yhteistyö pystytään kohdentamaan vastaamaan asiakkaiden tarpeita. Kohdentamisen ansiosta arviointiprosessi ei pitkity. Samalla toiminnan tehokkuus ja tyytyväisyys lisääntyvät. Toiminta on tarjonnut TYP:eille lisätyökaluja asiakastyöhön, etenkin käytännönläheiseen työ- ja toimintakyvyn arviointiin. Osallistujien palautteita on välitetty myös lähettävälle taholle, mikä on saattanut lisätä ymmärrystä ja

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

kykyä muokata omaa toimintaa asiakaslähtöisemmäksi. muuntautumaan omassa toiminnassaan.

PARTY -hankkeen taustalla oli tarve kehittää työllistymistä edistävien monialaisten yhteispalvelujen (TYP) työtä, työ- ja toimintakyvyn arviointimalleja sekä uusia välineitä työllistämiseen pitkään työttömänä olleille ja osatyökykyisille. Toiminta on suunnattu pitkäaikaistyöttömille, ikääntyneille, osatyökykyisille ja muille heikossa työmarkkina-asemassa oleville työnhakijoille ja lisäksi esimerkiksi kuntoutustuen saajille tai eläkeläisille, joilla on edellytyksiä palata työelämään. Palvelun piiriin voivat hakeutua myös muut kuntoutuksellista tukea tarvitsevat työnhakijat. Välillinen kohderyhmä on esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstö. Toiminta kiinnittyi työhallintoon, sosiaali- ja terveyspalveluihin, vapaa-ajan toimeen ja kolmanteen sektoriin.

Kohderyhmä

Toiminta on suunnattu pitkäaikaistyöttömille, ikääntyneille, osatyökykyisille ja muille heikossa työmarkkina-asemassa oleville työnhakijoille ja lisäksi esimerkiksi kuntoutustuen saajille tai eläkeläisille, joilla on edellytyksiä palata työelämään. Palvelun piiriin voivat hakeutua myös muut kuntoutuksellista tukea tarvitsevat työnhakijat. Välillinen kohderyhmä on esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstö.

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Osallistujalle etsitään yksilöllisiä ratkaisuja työllistymisen edistämiseksi selvittämällä kokonaisvaltaisesti hänen elämäntilannettaan huomioimalla sosiaaliset ja terveydelliset näkökulmat. Kokonaisvaltaisesti elämän eri osa-alueiden huomioon ottava palvelu vastaa asiakkaan tarpeisiin. Monet pitkään työttömänä olleet tarvitsevat sosiaalisen tilanteen ja terveydentilan selvittelyä ennen polun etsimistä työelämään tai koulutukseen. Pitkään työttömänä olleet eivät välttämättä käytä terveyspalveluja (Lappalainen ym. 2018) ja tarpeita saattaa jäädä tunnistamatta.

Osallistuminen on omaehtoista. Kun osallistuja kokee, että häneen luotetaan, on hänen myös helpompi luottaa muihin ihmisiin. Luottamuksen rakentumisen myötä syntyy vaikuttava lopputulos. Vertaistuki sekä kokemusasiantuntijan ja työntekijän kanssa käydyt keskustelut rohkaisevat ja luovat luottamusta viranomaisen kanssa työskentelyyn. Vertaistuen avulla asiakkaiden on helpompi kertoa kokemuksistaan ja saada äänensä kuuluviin. Arviointijaksolla etsitään sopivia keinoja työllistymisen tai koulutuksen tueksi. Kun osallistuja

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

uskaltautuu kertomaan omasta elämästään, voi hänen itsetuntemuksensa vahvistua ja oman työllistymispolun löytäminen saattaa muuttua helpommaksi,

Toiminnassa keskitytään osallistujan vahvuuksien ja osaamisen arviointiin. Asiakkaiden sitoutumista helpottaa mahdollisuuksien tarjoaminen, toimintakyvyn edistäminen ja selkeä prosessinomainen eteneminen tilanteen selvittelyssä. Eri asioita voidaan selvittää limittäin, jolloin ne kehittyvät prosessinomaisesti, eikä synny viiveitä. Arviointitoiminnan katkoja vältettiin joissakin ryhmissä porrastamalla ryhmätoimintoja siten, ettei toiminnasta putoa välillä pois. On tärkeää kokeilla erilaisia aktiviteetteja, jotta löytyy itseä kiinnostava toiminta ja motivaatio syntyy. Vaihtoehtoista mielekästä tekemistä löytyi esimerkiksi työpaja-, Green Care ja luovassa toiminnassa (kädentaidot, teatteri). Asiakas valitsee itse erilaisia tapoja toteuttaa työkyvyn ja kuntoutumisen suunnitelmaansa. Mahdollisuus valita itse vahvistaa luottamusta, mikä tukee vuorovaikutusta ammattilaisten kanssa.

Kokemusasiantuntijat ovat osallistuneet toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Toiminnassa on hyödynnetty myös asiakasraatia. Raatiin osallistujat keskustelivat toiminnasta tasaveroisesti, mikä vahvisti halua jakaa ajatuksia ja sitoutua yhteistyöhön arviointijakson aikana.

Työ- ja toimintakykyä seurattiin ja asiakasta tuettiin koko työjakson ajan, esimerkiksi tutkimusjakson jälkeen asiakas sai tukea kuntouttavassa työtoiminnassa tai työkokeiluissa. Seuranta auttaa huomaamaan asiakkaan onnistumisen ja motivoi sitä kautta eteenpäin esimerkiksi kunnon kohoaminen, taitojen vahvistuminen). Vapaa-ajan toiminta osana työ- ja toimintakyvyn selvittämistä tarjoaa mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi kulttuuritapahtumiin kuin kuka tahansa osana paikallista yhteisöä.

Yhteistoiminnallisen mallin ja moniammatillisen työotteen avulla syventyy ymmärrys kohderyhmän tarpeista. Asiakkaan todellisiin tarpeisiin, vahvuuksiin ja rajoituksiin päästään paremmin kiinni kulkemalla rinnalla asiakkaan arjessa, osallistumalla yhdessä ryhmiin ja työtoimintoihin. Viranomaisyhteistyö vahvistuu erityisesti TE-toimiston ja terveydenhuollon yhdistäessä osaamisensa ja tukiessaan asiakkaan tilannetta kokonaisvaltaisesti. Asiakasosallisuutta tukeva työskentelytapa ja koordinoitu yhteistoiminta tuovat tehokkuutta ja vaikuttavuutta toimintaan. Samalla ne kasvattavat ammattilaisten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia omassa työssään.

Toiminnasta hyötyivät pääasiallisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ihmiset sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Toiminnan on todennettu lisäävän osallisuutta asiakkailta saadun palautteen perusteella. Lähes 28 %:lle osallistujista löydettiin pysyväluonteisempi ratkaisu, kuten työ-, tai opiskelupaikka tai mahdollistettiin pääsy työkyvyttömyysetuudelle.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Toiminta lisää osallisuutta elämäntilanteiden kokonaisvaltaisen tarkastelun, omien vahvuuksien etsimisen ja selkeään etenemisen avulla. Osallistujat saavat vaikuttaa omaan polkuunsa ja ammattilaiset voivat vaikuttaa paremmin työhönsä.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Toiminnalle on ilmennyt tarve hankkeen toteutusvaiheessa. Osallistujat ovat sitoutuneet hankkeen palveluihin pääosin hyvin ja poissaoloja toiminnasta on ollut vain vähän. Ammatillinen työote on vahvistunut. Ammattilaisille suunnatut koulutukset tavoittivat hyvin eri alojen kuntoutusasiantuntijoita ja terveydenhuollolle suunnattu koulutus tavoitti kiitettävästi lääkärikunnan. Koulutukset koettiin hyödyllisinä. Toiminnalle on kysyntää: ryhmätoiminnassa, vapaa-ajan toiminnassa ja toiminnallisessa työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa on ollut osallistujia. Toiminnassa on hyödynnetty olemassa olevaa tutkimustietoa (TTL, Vates, Raija Kerätär (mm. osallistujan työssäselviytymisen arviointilomakkeisto). Toiminta on herättänyt kiinnostusta esimerkiksi TYP-päivillä, jossa usean kunnan edustajat kyselivät toiminnasta.

Toiminnassa on käytetty uusia työmuotoja, kuten terveydenhuollon systemaattista mukanaoloa koko prosessin ajan, lääkärin, terveydenhoitajan, sosiaaliohjaajan, psykologin ja fysioterapeuttien ryhmämuotoisia palveluja. Tuloksena on saatu monipuolisempia lausuntoja työnhakijan työ- ja toimintakyvystä. Vapaa-ajan toiminnan kytkeminen työkyvyn arviointiin tai työhön kuntoutumiseen on myös uutta. Turussa toiminnassa jatkaa Kimmoke-ranneke, mutta vastaavaa vapaa-ajan toimintaa on ollut myös muissa kunnissa.

Toimintaa voidaan toteuttaa eri kunnissa. Työtavan yhteistoiminnallisuus ja moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys ja osallistavuus ovat sijaintia olennaisempia. Palvelujen sijainti saman katon alla on ihanteellista, mutta mallia voidaan toteuttaa, vaikka kaikki toiminnot eivät sijaitsisi saman katon alla.

Toimintamallit ovat juurtuneet hankekuntiin eri tavoin. Raumalla jatkuu osa toiminnallisista ryhmätoiminnoista ja työhönvalmennuksista. Etenkin Raumalla on päätetty jatkossa paneutua perusterveydenhuollon kehittämiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Turussa hankkeista jatkuvat Kimmoke-ranneke, asiakasraadit ja monialainen yhteistyö. Eurajoella on vakiinnutettu aikuisten työpaja kierrätyskeskuksessa. Salossa jatkuvat ryhmätoiminta, työ- ja toimintakyvyn arvioinnin työkalujen käyttö ja kuntoutuskoordinaattoreiden työ. Hankkeen mukaan nykyjärjestelmän haasteena on integroida eri toimijoiden tiedot ja toiminta ja jatkossa yhteistyötä tulisi tiivistää varhaisen puuttumisen mallia kehittämällä. Toimintamalli säästää pitkällä tähtäimellä resursseja ja lisää palvelujen vaikuttavuutta.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Monialaisen yhteistyön työote vaikuttaa lupaavalta sekä osallistujien että ammattilaisten kokemusten perusteella.

Lopuksi

Toimintamalli lisää osallisuutta erityisesti omassa elämässä sekä eri ammattilaisten osallisuutta omassa työssään. Toimintamalli sopii levitettäväksi eri kuntiin. PARTY -hanke päättyi maaliskuussa 2018. Toimintamalli on juurtunut osittain osahankekuntiin ja osittain myös muihin kuntiin.

Lappalainen Kirsi, Mattila-Holappa Pauliina, Yli-Kaitala Kirsi, Hult Marja & Räsänen Kimmo. 2018. Pisimpään työttömänä olleet käyttävät vähiten terveyskeskuksen palveluja. Lääkärilehti 73(42), 2421–2426.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto